

СВЕТОСЛАВ МИНКОВ В СИВОТО ВСЕКИДНЕВИЕ

chitanka.info

Вече трети ден писателят Иван Иванов-Детелинов се къпе в баня, когато внезапно озарилата го слава и не може да преодолее вълнението си.

Но да започнем от онзи ден, когато Иван Детелинов се събужда в своята кръгла шестдесетгодишна възраст. Като при всеки рожден ден от двайсетина години насам, жена му, още по пенъор и с лъснато от помада лице, го поздравява с безстрастна семейна целувка, после се запретва да готви обичайния тържествен обед — пилешка супа, баница с месо и крем карамел.

И сега се зареждат една от друга все по-приятни изненади. Към пладне звънецът над входа забръмчава продължително. Детелинов сам отваря вратата и вижда пред себе си познатата служителка от Съюза на писателите с разкошен букет хризантеми в едната ръка и с някакъв пакет — в другата. Слисан от това ненадейно посещение, Иван Детелинов поканва смутено гостенката в кабинета си и се втурва в кухнята да обади на жена си кой е дошъл. Домакинята се тюхка, че не било разтребено, захвърля престилката, опипва косата си и тъй объркани и развълнувани, двамата се явяват при деvojката, която произнася с неизменната си усмивка отдавна заучените и многократно повтаряни приветствия. Съпругата се извинява за безпорядъка, аха над хризантемите и ги намества във високата глинена ваза, а юбилярят някак стеснително измъква от пакета голяма бутилка коняк и луксозна кутия с шоколадови бонбони. Но най-вълнуващо от всичко е официалното писмо от управителния съвет на съюза. В това писмо се изтъква приносът на Иван Иванов-Детелинов към родната литература и се поднасят традиционните поздравления и пожелания за нови творчески успехи.

На другия ден изненадата е още по-зашеметяваща. Вестниците съобщават, че писателят Иван Иванов-Детелинов е награден с орден „Кирил и Методий“ втора степен по случай неговата шестдесетгодишнина и за заслугите му към литературата. Тая новина се разнася мигом из столицата и полетява към най-далечните краища на страната. Вълнуващото събитие прониква и в пететажния дом на Детелинови. Наистина до днес мнозина от обитателите са били съвсем равнодушни, че на третия етаж живее някакъв писател, но сега, когато правителството е удостоило тоя човек с орден, всеобщото равнодушие се превръща едва ли не в гордост от близкото съжителство с

прославената личност. Някои съседни дори надничат като свои хора в апартамента на новия орденоносец, за да му стиснат ръката, а той все притичва към звънящия телефон и приема поздравления.

Така се стига до неизбежното тържество, което тая вечер се урежда в салона на културните дейци в чест на Иван Иванов-Детелинов. Дежурният оратор при Съюза на писателите ще произнесе подходящо слово за живота и творческия път на юбиларя, а артисти рецитират негови творби.

* * *

Иван Иванов-Детелинов се изтяга на кушетката в кабинета си, слага ръце под главата си и се заглежда вторачено в тавана. И през паметта му се занизват избелели картини от миналото...

Ето го млад учител сред пущинака на онова затънтено селце. Той още не е Детелинов, а само Иван Иванов, безлично подобие на хилядите незнайни даскали, пръснати като светулки из родната земя. Иван Иванов газии със запретнати крачоли непроходимата селска кал, прескача от камък на камък и влиза в училището, дето вече са събрани цял рояк малчугани, които крещат и се боричкат. При появата на учителя палавците изведнъж утихват и се наместват по чиновете, но в класната стая дълго още мирише на прах. Младият учител застава край катедрата и урокът започва. Навън, зад мътните стъкла на прозорците, ръми ситен като мъгла дъжд, прелитат грачещи гарвани, дърветата стърчат с мокри черни клони. Отсреща по улицата рядко ще проскърца волска кола или ще се мерне сгушен минувач, който смешно подскача и дири брод през калта. А дъждът все вали и вали и напластява в душата на учителя непоносима мъка. Тъй еднообразно и досадно се влачат есенните дни, докато някоя нощ неочаквано нахлуе зимата със снежна виелица и лапавица.

Сред това безмълвие и пустота понякога ще хлопне дворната вратичка на училището и селският пощальон в черната мушама, с качулка на главата, целият лакиран от дъжда или побелял от снега, ще донесе някой вестник или списание. Пощальонът не носи писма, защото Иван Иванов няма близки и никой не му пише. Но и само вестникът, само списанието са достатъчни, за да просветне в

смрачената душа на самотника. Иван Иванов поглъща жадно четивото, препрочита по няколко пъти стиховете и разказите на познати писатели и някаква окриляща сила изпълва с радостен трепет цялото му същество.

Учителят сам се опитва да съчинява и вече е написал десетина разказа, които отдавна се кани да изпрати някъде за печат, ала все отлага и все не се решава. Най-сетне един ден той надделява колебанието си и изпраща до едно литературно списание няколко грижливо изписани тетрадки. С отделно писмо неизвестният автор (учител в еди-кое си село, еди-коя си околия) моли редакцията да прегледа ръкописа му и ако одобри нещо — да го помести в списанието.

Минават седмици в мъчително очакване — никой не се обажда. Към края на четвъртия месец, когато Иван Иванов мисли, че неговите тетрадки са пропаднали безвъзвратно в редакционния кош, получава се дълго чаканият отговор. Редакцията съобщава, че от изпратените ръкописи е одобрила за печат разказа „Старият орел“, който е поместен в току-що излязлата книжка на списанието. По-нататък следват най-доброжелателни напътствия и покана за постоянно сътрудничество. Иван Иванов е зашеметен от първия си литературен успех и дълго не може да се опомни. Той постоянно разгръща писмото и ту го слага в плика, ту отново го изважда и го чете. Но най-голяма е радостта на младия автор, когато след няколко дни пощальонът донася самото списание с неговия разказ. Иван Иванов прелиства с треперещи ръце книжката и дъхът му спира на гърлото. Сега, както е напечатан, с някои поправки и съкращения, разказът изглежда съвсем друг, сякаш не е писан от него. Той е поместен редом с творбите на отдавна признати и известни писатели. На цели три страници е разперил гордо криле и „Старият орел“ от Иван Иванов-Детелинов. Как — Детелинов? Отначало Иван Иванов е смутен от тоя псевдоним, прикачен към името му, но скоро свиква с него и дори се чувства поласкан от щастливото хрумване на незнайния кръстник. Та туй е съвсем естествено. За литературата са потребни оригинални, звучни имена. В сивото всекидневие гъмжат хиляди Иван Ивановци, но един и неповторим е писателят Иван Иванов-Детелинов!

Така започва стръмният възход към литературното поприще. Окуражен от първата си сполука, Иван Иванов-Детелинов се отдава с

увлечение на литературното творчество и след като напечатва още няколко разказа в гостолюбивото списание, напуска учителството и заминава за столицата. Той се измъква от селската кал и със съдействието на благодетеля си редактор успява, да заеме коректорска служба в един вестник. Скоро младият талант се сближава с някои събратя по перо и става желан гост на техните бохемски срещи. Обикновено приятелите се събират вечер в някое питейно заведение, спорят разпалено за литературата и изкуството, провъзгласяват се взаимно за гении и злословят срещу тоя или оня писател, като го обявяват за бездарник. Компанията гуляе до късна нощ, после някои се изпращат дълго и осъмват край бликналите и съскащи маркучи на уличните чистачи.

Иван Иванов-Детелинов свиква бързо с живота на големия град и от някогашния свит и саможив селски учител не остава нито помен.

* * *

Един след друг се редят разкъсани спомени от ония далечни дни.

Като повече начеващи писатели Иван Иванов-Детелинов издава на свои средства първите си книги, разпраща саморъчно надписани екземпляри до разните литературни величия, печели съчувствие и става член на Писателския съюз. В цъфтежа на творческите си сили младият автор се запознава със студентката по филология Лина, гореща поклонница на неговия талант. Между двамата възникват нежни чувства, кълнат се те един на друг във вечна обич и мечтаят за велики дела. На края техните лунни разходки завършват с женитба. Лина зарязва университета и коленичи на служба пред семейното огнище. Тя е съпруга на писател, когото очакват лаври и богатство, и не иска да си губи времето из прашните аудитории.

Младата двойка заживява в една мансардна стаичка с кухня — слънчево гнездо на любовта и оскъдицата. Вечер Лина седи в кухнята и дреме над някакво ръкоделие, а съпругът се е прегърбил над писмената маса, отдаден на творчески труд. Той е уморен от дневната работа над вестникарските коректури и му се спи, но трябва да пише, да пише, да пише, защото такава е орисията му на писател. Иван Иванов-Детелинов пуши цигара след цигара, цялата стая е замъглена

от тютюнев дим, а бялата хартия се изпълва с едри равни букви, някъде моливът задрасква и поправя, някъде зачерква по цели пасажии. По едно време вратата откъм кухнята бавно се открехва и вътре влиза на пръсти Лина, съблича се безшумно и кротичко се мушва в леглото. И чак когато прозорецът посивее в утринната дрезгавина, мъченикът писател прекъсва работата и също си ляга — отмалял, разнебитен, с натежала глава и с тютюнева горчилка в устата.

И така е всеки ден и всяка вечер до късна нощ, а лаврите ги няма, няма го и богатството. И ето че постепенно и съвсем неусетно пресъхва вълшебният извор на вдъхновението. Иван Иванов-Детелинов не забелязва това бързо прецъфтяване на неговия талант и продължава да пише, да напруга усилия и да се самоизтезва. Но вместо някогашните ярки образи и свеж език — на бялата хартия се изнизват безцветни и мъртви слова, сглобени в сухо съчинителство. Около него се създава тягостна атмосфера на равнодушие и на снизходителна търпимост. Прецъфтелият талант не може да осъзнае творческото си безсилие и смята, че е несправедливо подценяван, че срещу него е устроен заговор.

А в това време на литературния небосклон засияват нови таланти, за които се пише и говори и в чиито самобитни творби тупти пълнокръвен и ведър живот. Новите литературни звезди блестят по вестници и списания, критиката ги превъзнася, публиката бурно ги акламира по литературните четения. Те получават награди, превеждат ги на чужди езици, издателствата се надпреварват да издават книгите им.

За Иван Иванов-Детелинов никой се не сеца. Той съхне от язва в стомаха, изостанал в опашката на литературата, и разказите му се печатат само в такива невзрачни вестничета като „Телеграфо-пощенски глас“, „Пчеларска дума“ или „Колбасарско ехо“.

* * *

Но нашият герой не изпуска перото от ръката си, преглъща горчивините и дочаква щастливите дни, когато цялата ни действителност се преобразява.

Иван Иванов-Детелинов посреща новия живот с открито и честно сърце и хвърля всичките си сили за неговото утвърждаване и възхвала. Писателският съюз не е някогашният затворен кръг от саможиви сноби, които се събират веднъж в годината за избор на нови членове. Сега съюзът напомня оживен кошер, в който бръмчат безброй медоносни пчели. Тук всеки ден — и сутрин, и следобед — се свикват заседания, уреждат се срещи, обсъждат се важни въпроси на литературата. Иван Иванов-Детелинов е придобил вече известна професионална сръчност и може да пише на всякакви теми — за бригадири и кулаци, за заводи и земеделски стопанства, за седмицата на гората и зарибяването на язовирите. Той участвува дейно във всички писателски почини, взема думата по събрания, пътува из провинцията да събира впечатления и да общува с народа и с присъщото си моралско трудолюбие пише очерци, разкази и дори романи.

Издателствата са вече държавни и навсякъде го приемат любезно, зачитат писателското му звание и човешкото му достойнство. Наистина творбите му се връщат за поправка и преработка и той упорито работи над тях, после пак ги представя — за втори, за трети, за четвърти път, — докато най-сетне редакторите свикват с ръкописа му и го одобряват за печат. Когато новата му книга се появи на бял свят, все някой ще я препоръча с две-три добри думи и ще се намерят и за нея читатели.

Иван Иванов-Детелинов отдавна е престанал да се занимава с вестникарски коректури. Днес той сам е редактор в едно списание, посреща възтежко младите и неукрепнали сътрудници и великодушно ги посвещава в тайните на собствения си творчески опит.

Иван Иванов-Детелинов отдавна не живее по мансардите. Със скромните си спестявания той е успял да си купи двустаен апартамент с хол, камина и други удобства.

Изобщо новият живот е прикътал в уютните си недра някогашния несретник и му е разкрил широк простор за писателска дейност. От мечтаните в миналото лаври днес на жизнения път на юбиляря все пак се е отронил един лавров листец.

* * *

На масата в хола жената на Детелинов глади черния костюм за тазвечерното тържество. Тя е изгладила вече бялата му риза и я е провесила върху облегалото на един стол. Съпругата оправя ръбовете на панталона, ютията съска по мократа кърпа и дига пара.

Това е същата оная студентка, която едно време напусна университетските аудитории и тръгна подир миражите. Но предишната жизнерадостна девойка е повехнала и състарена, крехката ѝ фигурка е напълняла и никакви химически бои не могат да спасят оскрежената ѝ от годините коса, която блести с фалшив бакърен блясък и тук-там издайнически белее в корените.

Лина е преживяла много разочарования в напразната гонитба на щастието. Някогашната любов между двамата съпрузи отколе се е стопила в честите семейни разпри, в обидните думи и враждебното мълчание и сега е останал само неизкоренимият навик да живеят заедно, някаква сляпа привързаност един към друг, породена във вече улегналото и безропотно съпружество.

— Ваньо, коя вратовръзка да ти приготвя за довечера? — провиква се Лина, застанала пред разтворения гардероб в спалнята.

Откъм кабинета се чува глас:

— А че виж там... Може оная, светлосивата, с черните черти!

* * *

Иван и Лина Детелинови се провират с мъка през навалищата. Никой, изглежда, не ги познава, за да им стори път. Най-сетне съпрузите стигат до салона, Лина сядна на първия ред, а юбилярят се отправя към малката стаичка зад сцената, където вече са събрани първите уредници на тържеството.

Салонът постепенно се изпълва с най-разнообразна публика. Повечето посетители са беловласи и плешиви пенсионери, свикнали да посещават всякакви събрания, доклади и беседи, за да убият някой и друг час от свободното си време. Те просто са привлечени от афишите за чествуването на еди-кой си писател и без да са чели нито ред от него, без да са слушали някога името му, влизат вътре, защото входът е безплатен. Разбира се, тук има и любознателни младежи, и всезнаещи дами — почитателки на всякакъв вид таланти и

осведомителки по призвание, — които още тая вечер ще разтръбят из махалата как е излязло тържеството, какво казал тоя и как се почесал оня. Сред публиката най-малко са познатите на семейство Детелинови — те се броят на пръсти и лицата им имат присмехулно-лукав израз.

Когато всички места се заемат, на сцената излизат един по един десетина души начело с героя на тържеството и се нареждат в делови президиум край приготвената от по-рано маса с няколко саксии цветя. В средата на президиума пръв сяда Иван Иванов-Детелинов — дребен мургав човек с дебели вежди и остър нос — и в салона се разнасят откъслечни ръкопляскания.

Колелото на празника се завъртва безпрепятствено и леко, по отдавна установения ред.

Известният съюжен оратор и критик Сидер Добряшки се изправя до катедрата и започва да говори за живота и творчеството на чествувания писател.

Скоро публиката узнава кога и къде е роден Иван Иванов-Детелинов, какво било нерадостното му детство и тъй нататък. В борбата за хляб той поема мъченическия кръст на селски учител, живее в непосредствен досег с простия трудов народ и черпи сюжети за ранните си творби тъкмо от тоя тъжен бит на селската неволя. Но Иван Иванов-Детелинов се задушава сред тая непоносима действителност и верен на призванието си, напуска учителството и става писател. Споменават се първите му книги, техният прогресивен дух, изтъква се гражданската му смелост по времето на мракобесните политически режими (в някои съблемни моменти Лина се просълзява и трие очите си с кърпичка). Сидер Добряшки продължава да рисува с ярки словесни багри нравствения портрет на юбиляря и стига до великите дни на всенародния подем, в който участвува със скромните си сили и нашият герой. Критикът величае не таланта (повехнал, уви, твърде рано), а неизтощимото трудолюбие, усърдието, всеотдайното литературно труженичество на Иван Иванов-Детелинов. На края съюзният оратор пожелава на писателя още дълги години здраве и вярна служба на народа и заема предишното си място в президиума.

Сега настъпва най-тържественният момент в празненството. Някаква тънка като смок фигура чете правителствения указ за награждаването и закачва на гърдите на юбиляря орден с небесносиня

лента. Публиката одобрително ръкопляска, блясва фотосветкавица, Лина пак опипва очите си с батистената кърпичка.

Иван Иванов-Детелинов е дълбоко развълнуван. С кратко слово той благодари за оказаната му висока чест и обещава да напише нови произведения за увековечаване на героичното време, в което живеем. И отново публиката ръкопляска и юбилярят се кланя на всички страни.

Така завършва първата част от чествуването. Посетителите се раздвижват и излизат навън да изпуснат някоя цигара и да разменят впечатления. Нашият герой също пуши възбудено в малката стаичка, после отива в салона и сядва до Лина на първия ред, където са се разположили и другите членове на деловия президиум.

Започва художествената програма. Един млад артист с буйна коса рецитира първата творба на юбиляря — „Старият орел“. Гласът на артиста се лее плавно и патетично, с всички тънкости на интонацията.

Следват още няколко творби на Детелинов, изпълнени с не по-малко майсторство от други артисти, и на сцената излиза градски кавалджия в селски потури, който изсвирва една безкрайна овчарова жалба. Подир кавалджията две народни певици пак от градски произход, но нагиздени в сърмени носии като битови кукли за износ, изпълват последователно „Болен Дойчин“ и „Мама Стояну думаше“ и с тия песни чествуването стига до своя неизбежен завършек.

Публиката се надига от столовете и тръгва към изхода. И тъкмо когато салонът е вече почти опразнен, до юбиляря се приближава свенливо някакъв ученик с нискоостригана глава. Той държи разтворен албум и моли за автограф. Иван Иванов-Детелинов се разписва щедро в албума и заема равноправно място сред имената на други бележити дейци на родната култура.

Навън пред салона съюзният оратор Сидер Добряшки се сбогува набързо с Детелинов и съпругата му, защото отивал да пише доклад за друг предстоящ юбилей. Сбогуват се и още някои членове на деловия президиум и на тротоара остават само пет-шест души.

— Да бяхме пийнали нейде по едно вино — предлага един попрегърбен приятел от старата бохемска гвардия и всички се отправят към най-близкия ресторант.

Компанията поръчва кебапчета и вино, дигат се наздравици. Посред гуляя Лина неочаквано и безпричинно захлупва глава на

масата и се разтърсва от плач. Напразно слисаният съпруг се мъчи да я успокои — раменете ѝ потрепват в нервни спазми, хълцането ѝ не спира. Най-сетне нервният припадък минава от само себе си, Лина се усмихва виновно и тупка пухчето с пудра по насълзеното си лице. Поръчва се още вино и този път чашите се чукат за здравето на съпругата. Големият стенен часовник на ресторанта едва поклаща златистото си махало и сякаш реже времето на тънки филийки като колбасарска машина. И ето, пак тъй неочаквано, Лина запява с приятния си алтов глас някакъв любим романс от младини. Настроението лъкатуши, извисява се и пада, и настъпва оня момент на пресита и умора, когато започват да се разправят отдавна познатите арменски вицове с популярния герой Гарабед.

Към полунощ Иван и Лина Детелинови се прибират в къщи.

* * *

Цяла нощ Иван Иванов-Детелинов се обръща в леглото си и не може да заспи. Язвата му пак го наболява, в гърлото му парят киселини. Той става, отива в кухнята и взема лъжичка сода, но болките и киселините не изчезват. Не биваше да пие толкова — това е сигурно от виното. Със сънливо лице Лина нахлузва чехлите и вари билков чай. Детелинов сърба топлото питие и постепенно се успокоява.

На следния ден писателят пие само мляко. Празникът е минал и настъпва отново сивото всекидневие с диетичния режим, с варените зеленчуци и с безсолните блудкави каши.

Иван Иванов-Детелинов е, както винаги, на своя работен пост. Той сяда в кабинета си и трака на пишещата машина началото на новия си роман. Гъст тютюнев дим се стеле из стаята, големият кристален пепелник е пълен с угарки. Отдавна лекарите съветват Детелинов да остави тютюна заради язвата и високото кръвно налягане, но той все си мисли, че ако престане да пуши, не ще може да напише нито ред, и тая мисъл го ужасява.

А Иван Иванов-Детелинов трябва да пише, да пише, да пише. Да трупа страница след страница със стотици и хиляди букви и думи. Той сигурно ще живее още десетина години и ще дочака седемдесетия си рожден ден. И тогава пак ще го чествуват, пак ще го наградят с орден и

навярно пак някой ученик ще застане плахо пред него и ще го моли за автограф.

И на жизнения път на престарелия литературен труженик ще се отрони още един, може би последният лавров листец.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.